

Wij maken de dijk

Waterproblemen van de toekomst voorkomen met de kennis van vroeger

De Schanstoren en het kasteel in Arcen, de muur om de begraafplaats en het kasteel in Well en de Watermeule in Hout-Blerick: stuk voor stuk cultureel erfgoed langs de Maas. We denken vaak - als we het hebben over hoogwaterbescherming en erfgoed - dat we moeten kijken naar hoe beschermen we het erfgoed? Maar door het erfgoed en zijn omgeving heel goed te bestuderen kan het ons juist ook helpen bij betere bescherming van een gebied of locatie. Door de geschiedenis van deze plekken beter te begrijpen, kunnen we toekomstbestendige keuzes maken. Dat blijkt uit het gesprek met Ellen Vreenegoor en Jacob Knegtel van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE).

“Geen enkel gebouw, watermolen, landschapsverhoging of beekvernaauwing van voor 1850 staat bij toeval op zijn locatie”, vertelt Ellen. “Vroeger zat er een logica achter de keuzes hiervan. Zo woonden we vooral op terrassen zodat we droge voeten hielden en bouwden we burchten zodanig slim dat we veilig waren maar ook konden vluchten. Eigenlijk heel klimaatadaptief. Tot de industriële revolutie was er veel meer balans tussen landschap en bebouwing, tussen mens, water en bodem.”

Kampioen in waterafvoer

“Later hebben we ons landschap aangepast voor economische groei”, licht Jacob toe. “We bouwden stuwen in de Maas waardoor het meer een kanaal werd dan een pure rivier. En meanderende beken trokken we recht om het makkelijker te maken voor de boeren.

Even voorstellen

Naam: [Ellen Vreenegoor](#) (RECHTS)

Functie: Programmaleider Erfgoed, Water en Klimaat bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Is betrokken bij hoogwaterbescherming sinds: 2017

Naam: [Jacob Knegtel](#) (LINKS)

Functie: Adviseur Erfgoed en Water bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Is betrokken bij hoogwaterbescherming sinds: 2022

Zo werden we langzaam maar zeker kampioen in waterafvoer. Helaas brengen de keuzes van toen nu ook nadelen met zich mee. Want een rechte waterloop kan veel minder water vasthouden dan een meanderende beek. Door een beek weer te laten meanderen doet water er veel langer over om in de Maas te stromen en daardoor stijgt het waterpeil van de Maas minder snel. Alles in ons landschap hangt nauw met elkaar samen. Dus ook hoe het landschap zich ooit gevormd heeft en hoe waterstromen zich hebben ontwikkeld en weer gaan ontwikkelen de komende jaren.”

Het verleden verbindt mensen met hun omgeving.”

Ellen

Een natuurlijke tijdlijn

“Waarom is het landschap zoals het is? Waarom liggen monumenten, dorpen en steden waar ze liggen? Dat soort vragen moeten we zo vroeg mogelijk beantwoorden als we plannen maken voor de herinrichting van een gebied,” vervolgt Ellen. “Zo geeft een watermolen bijvoorbeeld inzicht in het oude watersysteem. Met die kennis van vroeger kunnen we nu waterproblemen voorkomen. Alleen al door te kijken naar de veldnamen namen van straten, wijken en gebieden ontdek je hoe het landschap in elkaar zit. Zo geven woorden als broek en beemd aan dat het een laag, nat gebied is. Dat zijn dus plekken waar je beter niet kan gaan bouwen. Dan begrijp je waar en hoe het water zijn weg zocht. En dat dat nu dus nog steeds doet. Als je bijvoorbeeld een nieuwe afvoergeul aanlegt zonder te weten dat er verderop, net onder het oppervlak, een oude geul loopt: dan is de kans groot dat die nieuwe afvoergeul al snel nutteloos is omdat het water zijn weg zoekt via de andere, oude geul. Echt ieder nieuw plan zou moeten beginnen met het in kaart brengen van de geschiedenis van het gebied en hoe de mens daar in relatie tot het water, de bodem en de diepere ondergrond zich daar staande heeft gehouden.”

Zichtbare geschiedenis

“De basis van die geschiedenis kunnen we zichtbaar in kaart brengen, door informatie over water, bodem en cultuurhistorie over elkaar heen te leggen”, vertelt Jacob. “Met de nieuwe themakaart ‘Leven met Water’, beschikbaar op cultureelerfgoed.nl, plaatst de RCE deze gebiedslogica in de context van nu. Zo kunnen gebruikers achterhalen hoe de huidige hoogwaterbeschermingstracés er 150 jaar

geleden uitzagen, en waar de dijk eeuwen geleden is doorgebroken. Bovendien laat deze kaart ook oude vormen en structuren in het landschap zien. Als je deze data combineert met een overzicht van alle monumenten in een gebied én veelzeggende veldnamen en namen van straten en gebieden, dan krijg je al een goed beeld van hoe dat landschap er vroeger uit zag. Én waar welk type gebiedsontwikkeling verstandig of juist onverstandig zouden kunnen zijn. Het landschap en het erfgoed vormen samen een tijdlijn. Als we die slim doortrekken naar de toekomst leidt dat vaak tot betere bescherming.”

We geven de Limburgers hun geschiedenis terug

Werken vanuit het verleden zorgt niet alleen voor veel bruikbare technische inzichten. “Het verleden verbindt mensen met hun omgeving. Denk maar eens aan de dijken waar inwoners dagelijks wandelen. Of

**We creëren een
voorsprong met kennis
van de oorsprong.”**

Jacob

eeuwenoude kastelen en watermolens. Dit erfgoed vormt een belangrijk onderdeel van de lokale identiteit”, aldus Ellen. “Door die verhalen van vroeger te vertellen, wordt het ook makkelijker én leuker om nieuwe plannen voor een gebied of een dijk vorm te geven. Dan spreekt waterveiligheid veel meer tot de verbeelding. In Arcen ligt er nu bijvoorbeeld een mooi integraal plan. Daarbij is goed in kaart gebracht welke rol de Schanstoren, het kasteel en de watermolen vroeger speelden in het landschap.”

Bij Hout-Blerick wordt de dijk, die daar na de watersnoden van 1993 en 1995 is aangelegd, voor een deel (ten noorden van D’Ohenweg) verwijderd. De oude situatie wordt daarmee hersteld, zodat de watermolen aan de Springbeek weer buitendijks komt te liggen en ook de directe relatie tussen de Springbeek en de Maas wordt hersteld.

De oude bewoning, zoals de Giessenhof en de panden aan de Molenkampweg 14 en 16, bevinden zich hoog en droog boven de Maas op de terrasrand en lopen alleen gevaar bij extreem hoogwater in de Maas. Er is een passende inrichting voorzien die het reliëfverschil tussen Maas en het terras extra benadrukt zonder het beschermde gezicht aan te tasten.

Bij Baarlo wordt de oude benedenloop van de Kwistbeek gerespecteerd en nabij de Maas worden de oude Maasgeulen benut om kwelwater op te vangen.

“Met zo’n proces werk je niet alleen aan een klimaatbestendig gebied, maar ook aan een aantrekkelijk gebied,” sluit Jacob af. “Je geeft de Limburgers hoofdstukken uit hun geschiedenis terug en je hebt meteen een schat aan verhalen voor bezoekers in het gebied. Eigenlijk creëer je een voorsprong met kennis van de oorsprong.”

Onze Maas, onze veiligheid

Om de bewoners en bedrijven in het Maasdal te blijven beschermen, werken we iedere dag aan sterke dijken. Zo houden we Limburg hoogwaterveilig. Een dijkversterking heeft veel impact. Die beperken we zo veel mogelijk door goed met elkaar in gesprek te blijven. Het waterschap wil -als een gebied toch op de schop gaat- het in één keer goed doen. Daarom werken we gebiedsgericht en onderzoeken we hoe

we, tegelijk met de dijkversterking, een gebied aantrekkelijker kunnen maken. Dat vraagt een slim samenspel en maatwerk. We bundelen de krachten met andere overheden, bedrijven, maatschappelijke organisaties en inwoners. Met het oog op de toekomst bouwen we samen aan een hoogwaterveilig én aantrekkelijk Limburgs Maaslandschap. Het is goed wonen, werken en recreëren aan de Maas. En dat houden we graag zo.